

pd141111a
TISKOVÁ ZPRÁVA

**Centrum pro výzkum
veřejného mínění Sociologický
ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, Praha 1
Tel./fax: 286 840 129
E-mail: paulina.tabery@soc.cas.cz

Dvacet pět let od Sametové revoluce očima občanů ČR a SR

Technické parametry ČR

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v14-10</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>1. 10. – 8. 10. 2014</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (Oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1045</i>
<i>Počet dotázaných od 18 let:</i>	<i>1004</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>240</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PD.101, PD.61a, PD.9b, PD.95, PD.96, PD.97, PD.98, PD.99, PD.100, PD.63</i>

Technické parametry SR

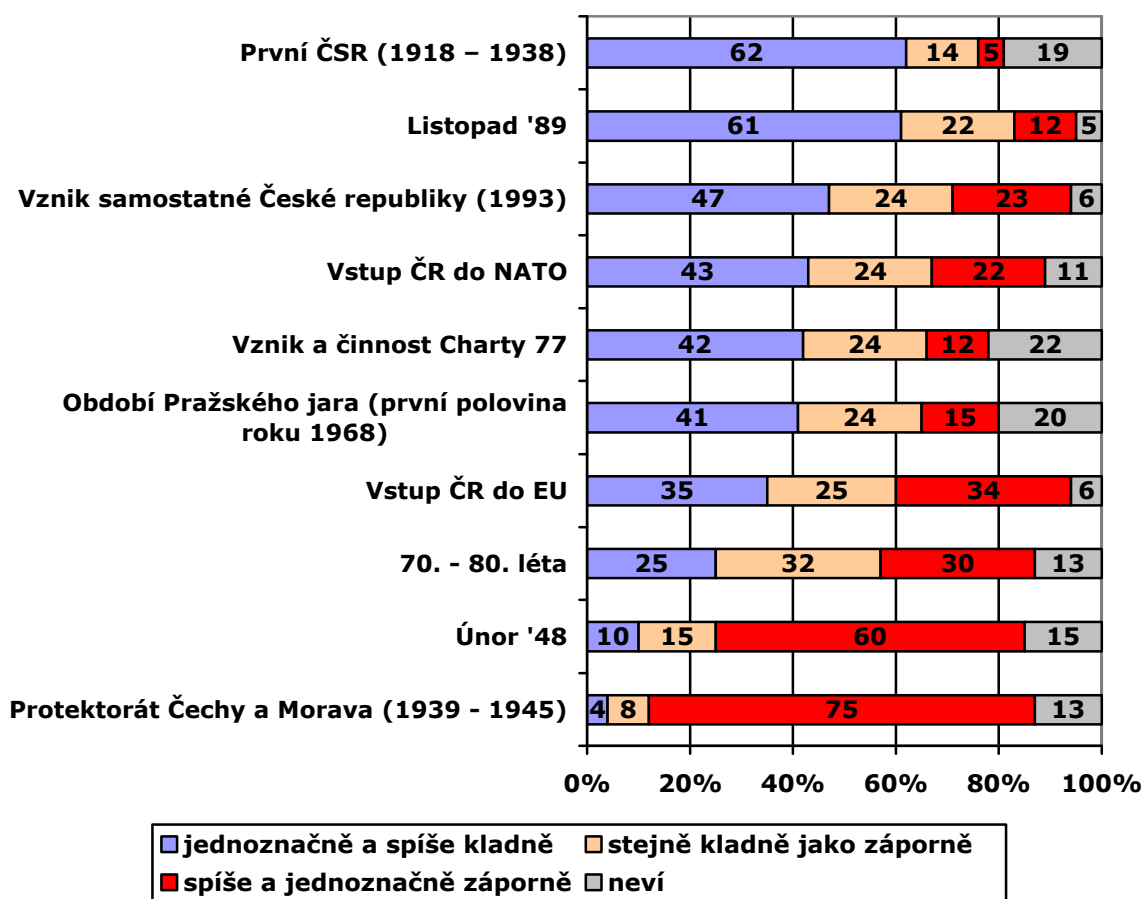
<i>Realizátor:</i>	<i>Inštitút pre verejné otázky; sběr dat agentura FOCUS</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>7. 10. – 14. 10. 2014</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (Oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání, národnost</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Štatistický úrad SR</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo SR ve věku od 18 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1031</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>11. listopadu 2014</i>
<i>Zpracovaly:</i>	<i>Paulína Tabery, CVVM Zora Bútorová, Inštitút pre verejné otázky Olga Gyárfášová, Inštitút pre verejné otázky a FSEV UK</i>

Při příležitosti pětadvacátého výročí Sametové revoluce provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i., a Inštitút pre verejné otázky Bratislava ve spolupráci s agenturou Focus výzkumy mapující názory české a slovenské veřejnosti na listopadovou revoluci, změny politického a ekonomického systému obecně i v jednotlivých oblastech života.

V kontextu jiných dějinných událostí je listopadová revoluce z roku 1989 vnímána jako jedna z nejpozitivnějších, což potvrzují i jiná šetření CVVM.¹ V aktuálním šetření je podobně příznivě vnímána už jenom první Československá republika, když v případě obou událostí přibližně tři pětiny obyvatel ČR starších 18 let je vnímá jednoznačně nebo spíše kladně. Menší, ale stále výrazný podíl populace vnímá pozitivně i vznik samostatné České republiky, vstup ČR do NATO, vznik a činnost Charty 77 a období Pražského jara. Naopak za temné dějinné body považují Češi protektorát Čechy a Morava a únor 1948 (75 %, resp. 60 % negativních hodnocení).

Graf 1. „Jak hodnotíte následující události, nebo období naší historie?“ (názory občanů ČR)

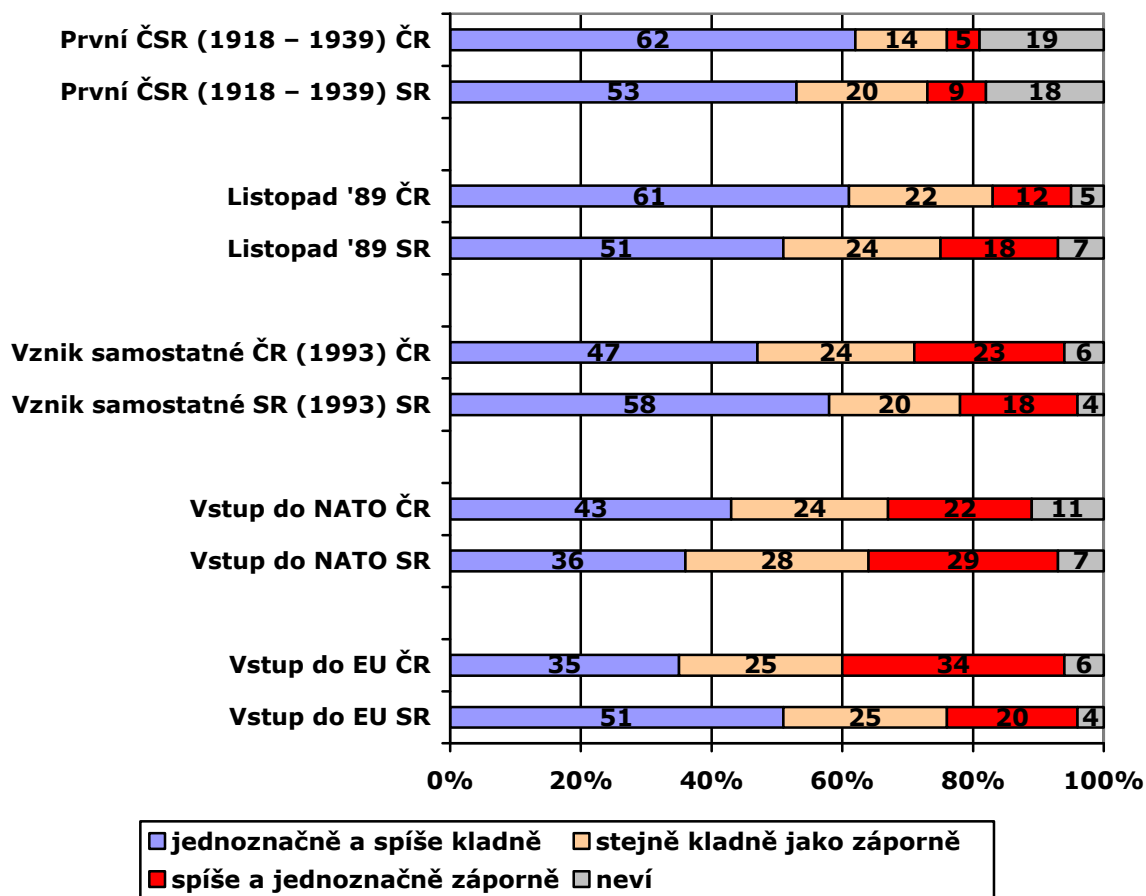
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor.

¹ Viz např. srovnání různých historických událostí v listopadovém šetření v roce 2012 (tisková zpráva Rozdělení Československa: 20 let od vzniku samostatné ČR a SR).

Ve srovnání s obyvateli Slovenska je v České republice příznivěji vnímána jak první Československá republika (poměr kladných hodnocení 62 % ČR: 53 % SR), tak samotný listopad 1989 (61 % ČR: 51 % SR) a rovněž vstup do NATO (43 % ČR: 36 % SR). Naopak vznik samostatného státu a vstup do Evropské unie (EU) jsou lépe vnímány u populace Slovenska (47 % ČR: 58 % SR v případě vzniku státu, 35 % ČR: 51 % SR v případě vstupu do EU).

Revoluce v listopadu 1989 je častěji kladně hodnocena lidmi s vysokoškolským vzděláním, obyvateli Prahy, Královehradeckého a Středočeského kraje, příznivci ODS, TOP 09 a ANO. Naopak ve větší míře záporně vidí listopad 1989 občané se základním vzděláním, lidé starší 65 let a přívrženci KSČM. Podobně je vzděláním a věkem vnímání revoluce podmíněno i na Slovensku.

**Graf 2. „Jak hodnotíte následující události, nebo období naší historie?“
(názory občanů ČR a SR)**

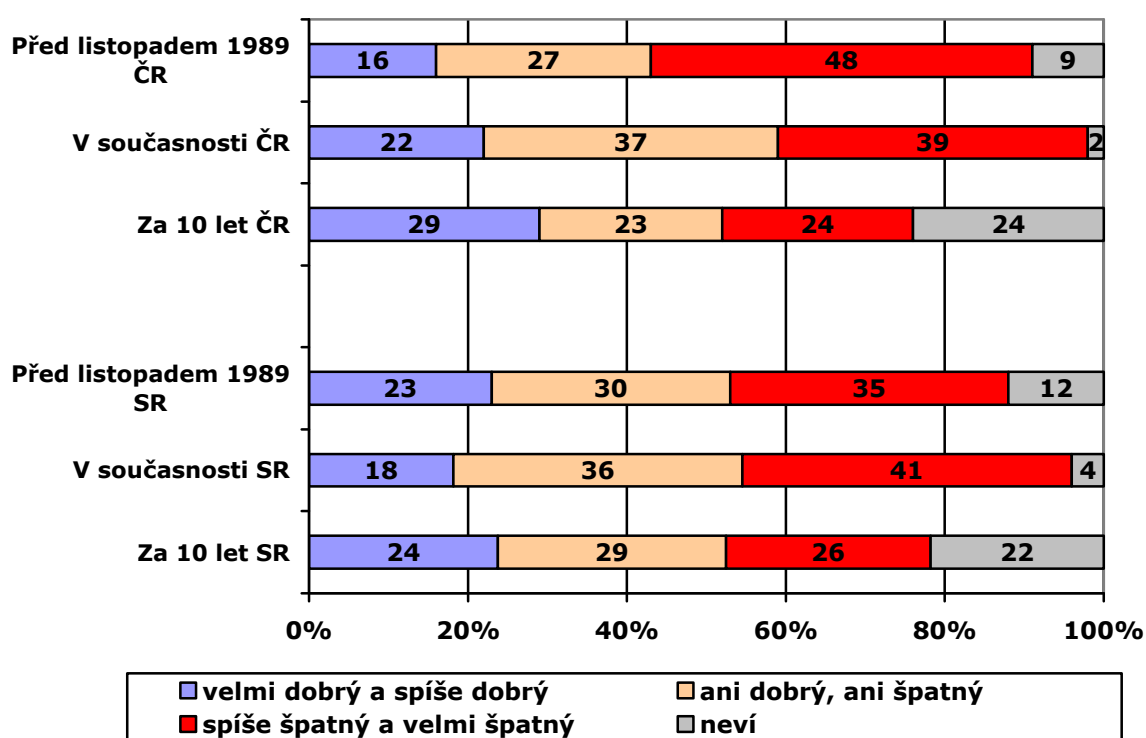

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Vzhledem k tomu, za jak kladnou událost je listopad 1989 považován, je zajímavé zaměřit se také na to, jak lidé vnímají před- a polistopadový politický² a ekonomický systém.³

Politický systém před listopadem 1989 je vnímán spíše záporně, což platí zejména pro českou populaci, nebo alespoň ne kladně (kladných hodnocení 16 % ČR a 23 % SR). Občané obou zemí jsou však kritičtí i k současnému režimu, což souvisí zejména s jejich postojem k aktuální politické situaci a politikům. Srovnání společenských systémů proto na základě komparace těchto dvou otázek není úplně jednoduché. Zajímavým prvkem je proto očekávání, jakým způsobem se politický systém vyvine za nejbližších 10 let a v tomto případě jsou občané zejména v České republice o něco optimističtější než v případě stávajícího nebo minulého režimu.

Graf 3. Hodnocení politického systému

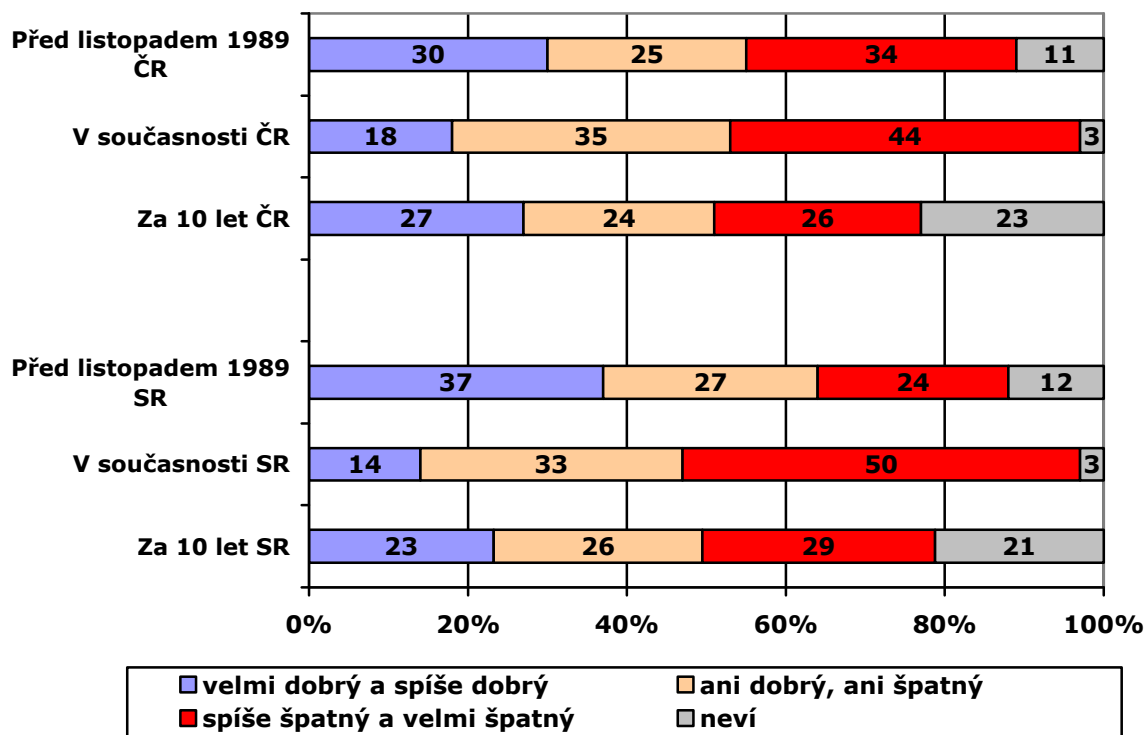
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

² Znění otázky: „Lidé mají různé názory na politický systém ve své zemi. Jak byste Vy hodnotil politický systém u nás před listopadem 1989? Jak byste hodnotil politický systém u nás po roce 1989, tj. v 90. letech? Jak byste hodnotil současný politický systém? A jaký očekáváte, že bude náš politický systém za 10 let?“

³ Znění otázky: „A teď se, prosím, zamyslete nad ekonomickým systémem v naší zemi. Lidé na něj mají různé názory. Jak byste Vy hodnotil ekonomický systém u nás před listopadem 1989? Jak byste hodnotil ekonomický systém u nás po roce 1989, tj. v 90. letech? Jak byste hodnotil současný ekonomický systém? A jaký očekáváte, že bude náš ekonomický systém za 10 let?“

Předlistopadový ekonomický systém není vnímán tak kriticky, jako je tomu u politického systému a je vidět, že aktuální ekonomická realita velmi silně zasahuje hodnocení současného systému, který je vnímán poměrně negativně. Hodnoceno však zřejmě není samotné ekonomické zřízení, ale životní úroveň a ekonomické možnosti domácností. Ekonomický systém proto dostává i horší hodnocení na Slovensku, kde je situace patrně tíživější. Výhled do budoucna je však podobně jako u politického systému o něco optimističtější.

Graf 4. Hodnocení ekonomického systému

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Hodnocení minulého politického systému, současného politického systému i výhledu do budoucna jsou ovlivněna jak hlubšími postoji k demokracii a ke způsobu vládnutí, tak i aktuálním pocitem z výkonu a práce politických institucí a aktérů. Zatímco tedy v roce 2012 a 2013 byli lidé velmi kritičtí ke stávajícímu politickému systému a i vyhlídky do budoucna se v jejich očích zhoršovaly, naopak mírně narůstalo kladné hodnocení minulého režimu a snižoval se podíl negativních postojů k němu. V posledním roce je pak viditelný obrat tohoto trendu. Lze ovšem říci, že převažující hodnocení minulého režimu občany České republiky po celou dobu není kladné, převládají negativní a ambivalentní hodnocení.

Tabulka 1. Hodnocení politického systému (časové srovnání v %)

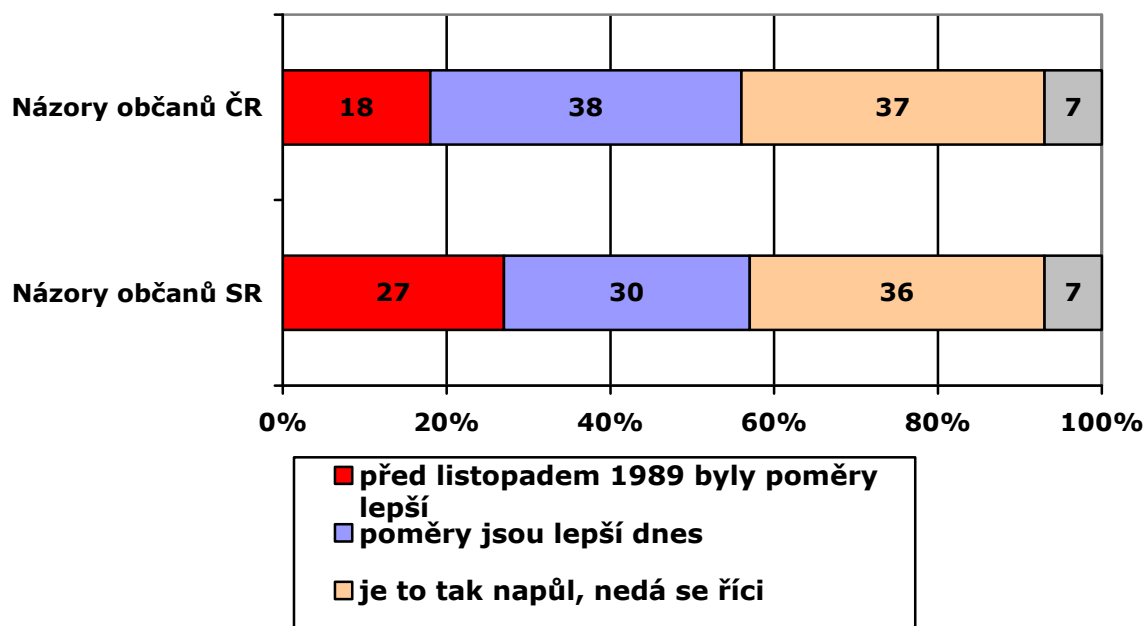
Politický systém před rokem 1989						
	2/2009	2/2011	2/2012	2/2013	2/2014	10/2014
dobrý	13	19	23	24	18	16
ani dobrý, ani špatný	27	23	25	24	28	26
špatný	50	44	37	38	45	48
Současný politický systém						
	2/2009	2/2011	2/2012	2/2013	2/2014	10/2014
dobrý	22	21	15	10	19	22
ani dobrý, ani špatný	36	28	23	27	35	37
špatný	41	49	60	61	45	38
Politický systém za 10 let						
	2/2009	2/2011	2/2012	2/2013	2/2014	10/2014
dobrý	30	25	18	20	29	29
ani dobrý, ani špatný	23	19	18	23	22	23
špatný	19	34	39	33	26	24

Pozn.: Údaje reprezentují populaci České republiky starší 15 let. Dopočet do 100 % ve sloupcích tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Tato hodnocení se odráží i v otázce celkového zhodnocení poměrů před listopadem 1989 a dnes.⁴ To, že by poměry byly lepší před listopadem, explicitně deklaruje necelá pětina lidí v České republice a o něco více než čtvrtina obyvatel Slovenska. Více než třetina lidí v obou zemích (37 % ČR a 36 % SR) zastává nevyhraněný postoj, že je to tak napůl. Zbylé podíly, pomineme-li malý sedmiprocentní podíl odpovědí *neví*, patří deklaraci, že poměry jsou lepší dnes, přičemž tento názor je silnější v mezi českými občany, u slovenských vidíme rovnoměrnější rozložení hodnocení do všech tří variant. Slovenská veřejnost tak celkové poměry hodnotí o něco méně jednoznačně.

⁴ Znění otázky: „Od listopadu 1989 uplynulo 25 let. Ať jste zažil dobu před rokem 1989 na vlastní kůži nebo jste o ní slyšel z vyprávění ostatních, pokuste se zhodnotit celkové poměry před listopadem a dnes.“

Graf 5. Celkové zhodnocení poměrů před listopadem a dnes.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Jak je vidět z časového srovnání (tabulka 2), explicitní varianta, že poměry byly lepší před listopadem 1989, je v letech 2009 – 2014 menšinová. I na tomto hodnocení se projevuje případná nespokojenost s aktuální politickou situací a je zde vidět ten samý, i když mírný, výkyv směrem k mírnějšímu hodnocení minulosti jako u politického systému a trend oslabení tohoto příznivějšího hodnocení v roce 2014.

Tabulka 2. Hodnocení poměrů před listopadem 1989 a dnes (časové srovnání v %)

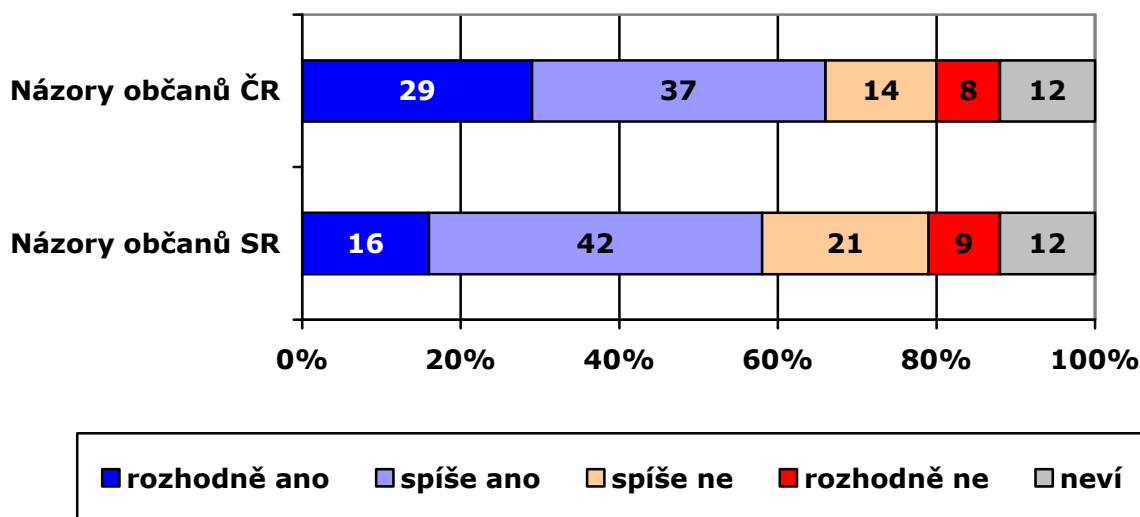
	9/2009	10/2011	10/2014
před listopadem 1989 byly poměry lepší	14	21	18
poměry jsou lepší dnes	45	33	38
je to tak napůl, nedá se říci	32	37	36

Pozn.: Údaje reprezentují populaci České republiky starší 15 let. Dopočet do 100 % ve sloupcích tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Celkovou změnu režimu pak lidé v obou zemích vnímají převážně kladně, když se dvě třetiny (66 %) českých a téměř tři pětiny (58 %) slovenských občanů přiklonily k názoru, že změna společenského systému stála za to. I v tomto případě, podobně jako u hodnocení politického systému před listopadem 1989, nebo u srovnání poměrů v obou systémech, se projevuje tendence obyvatel České republiky ve větší míře zastávat příznivý postoj k dnešnímu režimu.

Graf 6. „Myslíte si, že změna společenského systému u nás, k níž došlo v roce 1989, stála za to?“

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Příznivci změny společenského systému jsou častěji lidé s vysokoškolským vzděláním, mladší lidé ve věku 18 – 44 let, obyvatelé Prahy a příznivci stran TOP 09, ODS, ANO a KDU-ČSL. Naopak to, že změna systému za to nestála, si ve větší míře myslí lidé se základním vzděláním, lidé starší 65 let, obyvatelé Moravskoslezského kraje a přívrženci KSČM.

Jak je vidět z časového srovnání (tabulka 3), navzdory mírným fluktuacím je tento názor od roku 2005 poměrně stabilní, a ve srovnání s rokem 1999, tedy výročím deseti let od revoluce je podíl těch, co si myslí, že to stálo za to, vyšší.

Tabulka 3. „Myslíte si, že změna společenského systému u nás, k níž došlo v roce 1989, stála za to?“ (časové srovnání v %)

	10/1999	2/2005	10/2006	10/2007	9/2009	10/2011	10/2014
rozhodně ano	24	26	30	27	34	25	30
spíše ano	31	34	35	36	35	38	36
spíše ne	19	19	16	15	16	18	14
rozhodně ne	13	6	5	7	7	7	8
neví	13	15	14	15	8	12	12

Pozn.: Údaje reprezentují populaci České republiky starší 15 let.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Co se týče konkrétních hodnocení jednotlivých oblastí, jako lepší ve svých životech oceňují občané obou zemí svobody nabyté po roce 1989, a to zejména možnost studovat, pracovat nebo cestovat do zahraničí, svobodný přístup k informacím, možnost vyjádřit svůj názor a účastnit se na veřejném životě. Tyto svobody jsou přitom systematicky jako lepší oceňovány zejména v České republice. Přístup ke vzdělání je oblastí, kde se obě společnosti v zásadě shodnou

na zlepšení situace i míře, do jaké se tak stalo (že je situace mnohem a trochu lepší si myslí 67 % v ČR: 61 % v SR).

Středně dobře, nebo ambivalentně jsou hodnoceny oblasti jako životní úroveň, možnost ovlivňovat politická rozhodnutí, rovnost před zákonem a šance získat společenské postavení na základě poctivé práce. I zde přitom vidíme, že jako lepší vnímají situaci lidé v České republice.

Pracovní příležitosti, sociální jistoty a bezpečnost občanů jsou naopak v obou zemích shodně viděny jako ty oblasti, ve kterých je situace horší než před listopadem 1989. Zajímavým rozdílem je hodnocení zdravotní péče, která na Slovensku patří k těm relativně špatně hodnoceným položkám, ovšem v České republice převažuje kladné hodnocení, když si více než polovina (53 %) lidí myslí, že se situace zlepšila. Zdravotní péče se tak řadí po bok životní úrovně ke středně dobře hodnoceným oblastem.

Tabulka 4. „Srovnejte některé stránky dnešního života se životem lidí jako jste Vy před rokem 1989. Je dnes situace lidí jako jste Vy lepší, horší nebo stejná ve srovnání se situací lidí jako jste Vy před 25 lety?“ (v %)

	Česká republika			Slovenská republika		
	mnohem a trochu lepší	přibližně stejná	mnohem a trochu horší	mnohem a trochu lepší	přibližně stejná	mnohem a trochu horší
Možnost studovat, pracovat nebo cestovat do zahraničí	80	9	8	77	13	7
Svobodný přístup k informacím	79	13	5	65	21	9
Možnost vyjádřit svůj názor	74	16	8	60	23	13
Možnost svobodně se účastnit na veřejném životě	68	20	6	54	30	9
Přístup ke vzdělání	67	23	6	61	24	11
Životní úroveň	55	18	24	41	15	34
Možnost ovlivňovat politická rozhodnutí	46	33	12	31	36	23
Rovnost před zákonem	37	34	21	24	36	34
Šance získat slušné společenské postavení na základě poctivé práce	36	27	32	24	25	46
Zdravotní péče	53	30	15	21	22	55
Pracovní příležitosti	27	11	61	19	10	69
Sociální jistoty	17	14	66	14	14	69
Bezpečnost občanů, kriminalita	16	21	60	12	16	69

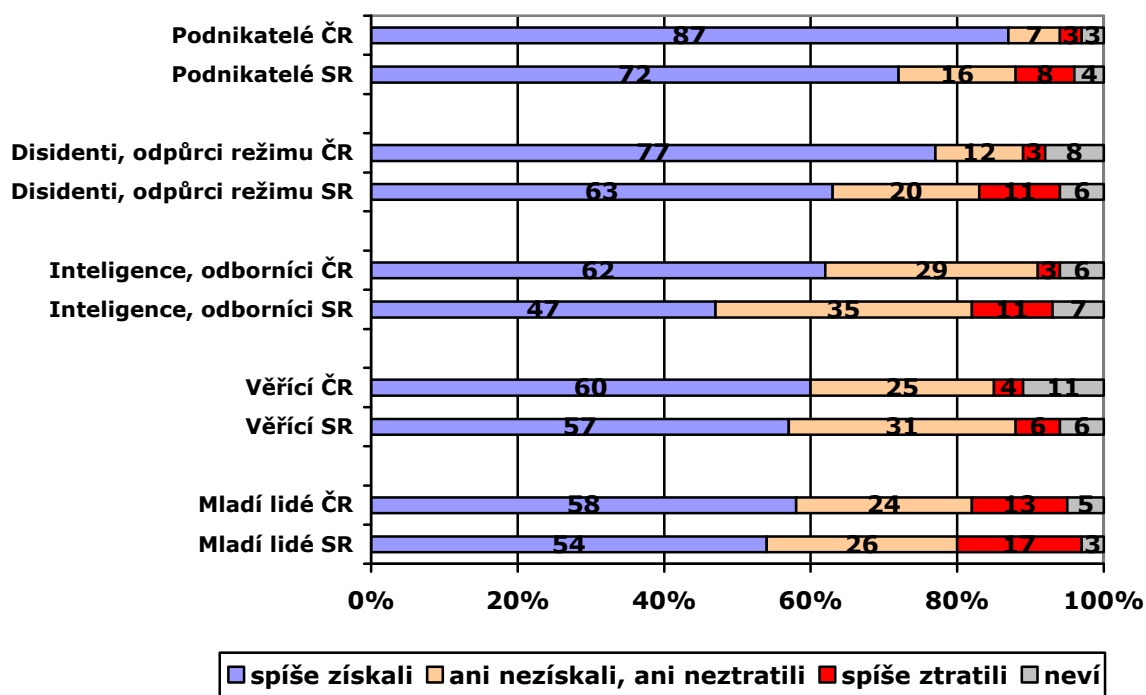
Pozn.: Dopočet do 100 % v řádcích tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Pohled na tzv. „vítěze“ a „poražené“ po změně politického systému je v obou zemích poměrně konzistentní. Zisky jsou připsány podnikatelům (odpovědi spíše získali 87 % ČR: 72 % SR), odpůrcům režimu (77 % ČR: 63 % SR), odborníkům (62 % ČR: 47 % SR), věřícím (60 % ČR: 57 % SR) a mladým lidem (58 % ČR: 54 % SR), přičemž výraznější přesvědčení o zisku těchto skupin je na české straně.

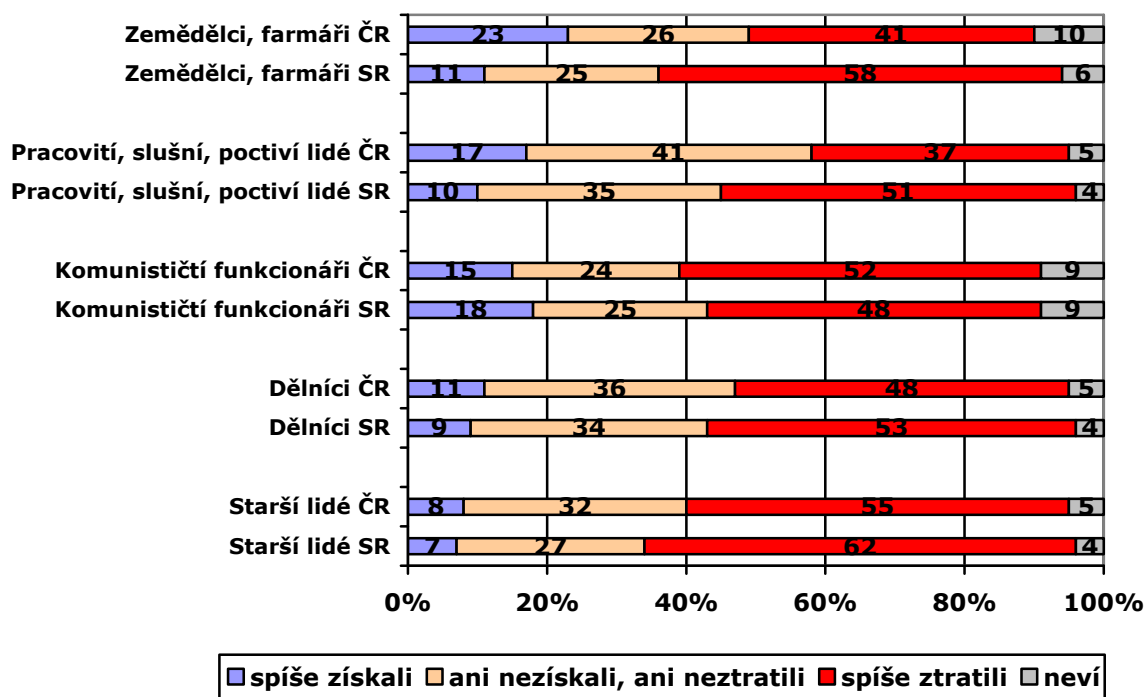
**Graf 7. „Komu přinesly změny po roce 1989 zisk a komu naopak ztrátu?“
- zisk**

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

I náhled na ztráty u jednotlivých skupin obyvatel je u obou států podobný, přičemž prohra je na straně zemědělců (odpovědi spíše ztratili 41 % ČR: 58 % SR), komunistických funkcionářů (52 % ČR: 48 % SR), dělníků (48 % ČR: 53 % SR), ale i starších lidí (55 % ČR: 62 % SR). Poměrně závažné je přesvědčení, že mezi poražené patří i pracovití, slušní a poctiví lidé (37 % ČR: 51 % SR), přičemž toto přesvědčení je na Slovensku silnější než v České republice.

Graf 8. „Komu přinesly změny po roce 1989 zisk a komu naopak ztrátu?“ - ztráta

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Když se podíváme na to, s jakým hnutím a jakými osobnostmi si lidé spojují listopadovou revoluci v roce 1989, necelé tři pětiny (57 %) české veřejnosti uvádí správnou odpověď Občanské fórum, přibližně polovina (52 %) slovenských občanů jmenuje Veřejnost proti násilí.

Jako vůdčí osobnost Sametové revoluce pak poměrně jednoznačně vystupuje v myslích obyvatel České republiky Václav Havel, poté s odstupem Václav Klaus, Jiří Dienstbier a Alexander Dubček. Na Slovensku je to zejména Milan Kňažko, Ján Budaj a s menšími podíly také Václav Havel a Alexander Dubček.

Tabulka 5. „Jak se jmenovalo hnutí, které stálo v České republice / na Slovensku v čele změn v listopadu 1989?“ (otevřená otázka – v %)

	Česká republika	Slovenská republika
Občanské fórum	57	Veřejnost proti násilí
Nevím	32	Nevím
Nesprávná odpověď	11	Nesprávná odpověď
		9

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Tabulka 6. „Uměl byste si vzpomenout na jména vůdčích osobností revoluce v listopadu 1989?“ (12 nejčastěji uváděných jmen – v %)

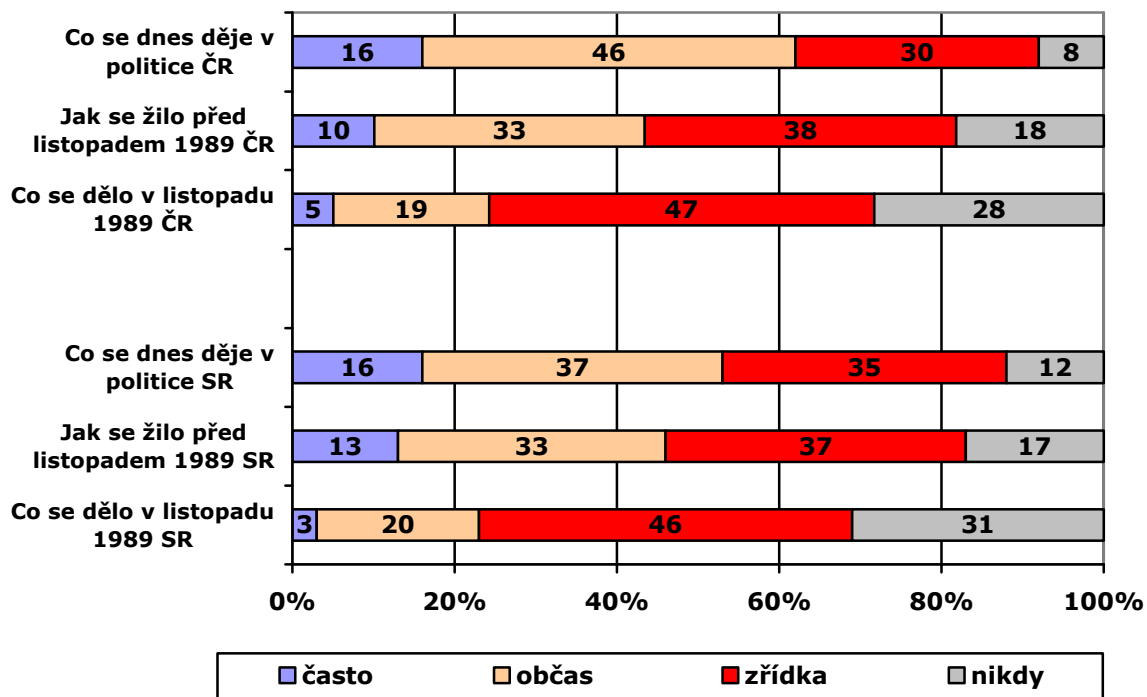
Česká republika		Slovenská republika	
Václav Havel	85	Milan Kňažko	60
Václav Klaus	26	Ján Budaj	37
Jiří Dienstbier	16	Václav Havel	24
Alexander Dubček	10	Alexander Dubček	9
Marta Kubišová	9	Ján Čarnogurský	7
Valtr Komárek	7	Vladimír Mečiar	7
Václav Malý	6	Fedor Gál	6
Miloš Zeman	6	František Mikloško	3
Michael Kocáb	5	Martin Bútora	1
Petr Pithart	4	Karel Kryl	1
Karel Kryl	3	Václav Klaus	1
Marián Čalfa	3	Ján Langoš	1

Pozn.: Otevřená otázka, možnost 3 odpovědí.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;

Vzhledem k tomu, že od Sametové revoluce uplynulo 25 let, je zajímavé zjistit, nakolik lidé o této události a životě před listopadem 1989 diskutují. Přímo o událostech revoluce mluví lidé poměrně málo, často tak činí 5 %, občas 19 %, tedy necelá čtvrtina občanů České republiky. Život v předlistopadové éře je již častějším námětem hovorů, a to zhruba pro dvě pětiny (43 %) lidí. V tom se Češi v zásadě neliší od slovenských občanů, u kterých je frekvence diskusí o těchto tématech v zásadě stejná. Jak v České republice, tak na Slovensku se přitom s těmito diskusemi nejméně často setkávají nejmladší věkové kategorie 18 – 24, ale také 25 – 34 let.

Graf 9. „Mluví se v okruhu Vašich blízkých, v rodině, mezi přáteli, kolegy apod., o následujících tématech?“

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi *neví*.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 1. – 8. 10. 2014, 1004 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor; IVO/FOCUS, 7. – 14. 10. 2014, 1031 respondentů starších 18 let, osobní rozhovor;